

КАДРОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА:
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯPERSONNEL SECURITY OF THE ENTERPRISE:
THEORETICAL FUNDAMENTALS OF SECURITY

Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємства потребують постійного переосмислення у відповідності до фактичних умов здійснення господарської діяльності. Останні кілька років відзначилися зростанням суттєвості впливу тих загроз, які функціонально пов'язані із кадровою безпекою. Трудові міграція та демографічна криза через перевищення рівня смертності над народжуваністю спровокували дефіцит кваліфікованих кадрів. Військові дії загострили проблеми формування кадрового складу кожного українського підприємства. Існуючі раніше підходи в забезпеченні кадрової безпеки в більшості передбачали захист підприємства від злочинних дій персоналу. Поточні умови вимагають першочергового перегляду теоретичних засад, де пріоритетними повинні стати: моніторинг ринку праці, формування кадрового резерву, створення умов для продуктивної й ініціативної роботи, покращення лояльності працівників тощо. В межах проведеного дослідження критично розглянуто існуючі підходи та запропоновано власний варіант трактування поняття «кадрова безпека підприємства», що повинно послужити основою для подальших наукових розвідок.

Ключові слова: кадрова безпека підприємства, кадри, персонал, загроза, безпекова діяльність, інтелектуальний потенціал.

The theoretical foundations of ensuring the economic security of the enterprise need constant rethinking in accordance with the actual conditions of economic activity. The last few years have been marked by an increase in the significance of those threats that are functionally related to personnel security. Labor migration and the demographic crisis due to the excess of the death rate over the birth rate have provoked a shortage of qualified personnel. The military operations aggravated the problems of personnel formation in every Ukrainian enterprise. The purpose of the study is a critical review of existing approaches in the interpretation of personnel security, followed by justification of one's own position, based on modern trends in security activities in the context of military operations. In order to form the theoretical foundations of ensuring the personnel security of the enterprise, the following methods were applied: induction and deduction, comparison and systematization – when studying the essential characteristics of the term "personnel security of the enterprise"; synthesis and analysis – to characterize the key tasks of security subjects in the field of ensuring personnel security of the enterprise; morphological analysis – to clarify the meaning of the concept of "personnel security of the enterprise"; graphic – for visual representation of the theoretical and methodical material; abstract-logical – for theoretical generalizations and research conclusions. Previously existing approaches to ensuring personnel security mostly provided for the protection of the enterprise against criminal actions of the personnel. The current conditions require a priority review of the theoretical foundations, where the following should be prioritized: monitoring the labor market, forming a personnel reserve, creating conditions for productive and proactive work, improving employee loyalty, etc. Within the framework of the conducted research, the existing approaches were critically reviewed and an own version of the interpretation of the concept of "personnel security of the enterprise" was proposed. And in the author's understanding, the personnel security of the enterprise is a state that is achieved through the implementation of a set of measures related to the detection, prevention and elimination of threats, the occurrence of which is associated with the actions or inaction of the personnel, as well as other groups that can be classified as security objects, as well as for the improvement of employee management and the development and increase in the efficiency of the use of the enterprise's intellectual potential in competition. The obtained results should serve as a basis for further scientific investigations.

Key words: personnel security of the enterprise, personnel, personnel, threat, security activity, intellectual potential.

УДК 658:65.012.8:339

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-10>

Вітик Б.М.

аспірант кафедри
фінансово-економічної безпеки,
обліку і оподаткування,
Українська академія друкарства

Vityk Bohdan

Ukrainian Academy of Printing

Постановка проблеми. Сьогодні для українського бізнесу вирішення питання виживання в значній мірі визначається здатністю забезпечити необхідний рівень безпеки власними зусиллями, в тому числі і завдяки узгодженості дій із зовнішніми суб'єктами безпеки, тобто державними й приватними спеціалізованими установами й організаціями. Специфіка діяльності кожного підприємства й умови ведення бізнесу визначила індивідуальні параметри системи безпеки. Нагальність реалізації заходів щодо захисту ресурсів й інтересів сприяла усвідомленню важливості постійного фінансування безпекової діяльності. Попри такий вагомий поступу в межах останніх тридцяти років, наявні й проблеми, які залишаються без належної уваги. Можна згадати про прихильність незмінності у

функціонуванні створеної системи безпеки із чіткістю виконання заходів у відповідності до розроблених інструкцій, коли висока динамічність середовища функціонування вимагає організаційної гнучкості й креативності у розробленні й реалізації рішень. Інша проблема полягає в пріоритетності забезпечення економічної безпеки підприємства із опосередкованою конкретизацією питань стосовно окремих її функціональних складових, зокрема в переважній більшості – фінансової безпеки. Відсутні деталізації ускладнює ретельність розроблення планів й здійснення безпекових заходів із максимальною результативністю. Такий момент чітко проявляється стосовно кадрової безпеки через те, що суб'єктами й об'єктами виступає персонал підприємства, тобто люди для яких

притаманна відмінна реакція в кожній типовій та нетиповій ситуації під тиском обставин, що складаються не лише на робочому місці, але в сім'ї, громаді тощо. Критично мала кількість теоретичних розробок стосовно окреслення самого змісту поняття «кадрова безпека» із фактичною відсутністю розробок механізмів, технологій й рекомендацій щодо застосування окремих спеціальних інструментів негативно впливає на процес забезпечення економічної безпеки загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика забезпечення кадрової безпеки підприємств перебуває в сфері інтересів таких дослідників як В. Алькема [1], Т. Воронько-Невіднича [2], Л. Демиденко [2], В. Здоров [2], Н. Логінова [3], І. Мігус [4], З. Равлінко [5], В. Сідак [4], Г. Ткачук [6], І. Швець [7], Н. Швець [8] та інші. В публікаціях названих та інших науковців ретельно обґрунтовано необхідність приділення належної уваги питанням забезпечення кадрової безпеки, окреслено її функціональні зв'язки в структурі економічної безпеки підприємства, запропоновано варіанти покращення кадрової політики та виокремлено основні загрози.

Метою дослідження є критичний огляд існуючих підходів у трактуванні кадрової безпеки із наступним обґрунтуванням власної позиції, виходячи із сучасних тенденцій безпекової діяльності в умовах військових дій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Перш ніж зосередитися на розгляді основних підходів, що домінують в наукових публікаціях, вважаємо за необхідне зробити акцент на таких трьох моментах: по-перше, кадрова безпека є складовою економічної безпеки, але, на відміну від інших, персонал дотичний до забезпечення безпеки повсякчас, незмінно і його активність, чи пасивність, є визначальною для рівня безпеки загалом підприємства та щодо функціональної структури; по-друге, проблема підтримання кадрової безпеки стоїть гостро на українських підприємствах через демографічну кризу й посилення міграційних процесів, в т. ч. в сучасних умовах під тиском військових дій; по-третє, четверта промислова революція дала поштовх до розширення меж автоматизації й роботизації із відповідним зменшенням простої фізичної праці, але загострила потребу у кваліфікованих й інтелектуальних працівниках, рівень професійних навиків яких потрібно постійно покращувати, в т.ч. за рахунок інвестицій зі сторони підприємства. Відтак актуальним є переосмислення значення кадрової безпеки із другорядного компоненту на ключову результуючу складову через частковий відхід від захисту кадрових ресурсів до можливості їх постійного покращення й провадження конкурентної боротьби за кожного провідного фахівця. Визначені моменти дозволяють критично охарактеризувати відомі на сьогодні підходи

до поняття «кадрова безпека підприємства». Нами проведено первинне групування з наступним узагальненням щодо ключових морфологічних аспектів та обґрунтуванням власної позиції.

Чисельною є група прихильників підходу, що передбачає реалізацію захисних заходів. Попри загальне спільне спрямування, в межах цього підходу, прослідковуються відмінні погляди щодо джерела загроз, яке вимагає нейтралізації. Так, І. Швець вважає, що необхідно розглядати заходи, які спрямовані на «...запобігання протиправним діям або сприяння таким з боку персоналу підприємства» [7, с. 180]. Така позиція вимагає розгляду окремих працівників як таких, що своїми діями чи бездіяльністю можуть завдати збитки підприємства, а відтак актуальним є зосередження уваги на розробленні попереджувальних та ліквідаційних заходів. Кожен з працівників керується власними інтересами, які не завжди узгоджуються з корпоративними, що потребує реалізації профілактичних заходів, але не можна погодитися, що такі дії повинні бути основними. Сприйняття кожного працівника як потенційного злочинця в поточних умовах може реалізуватися у втраті кадрового потенціалу. Протилежної думки дотримується Н. Логінова, яка доводить, що в кадровій безпеці мають домінувати заходи по «...запобігання та попередженню небезпеки та ризиків, які спрямовані на персонал та його інтелектуальний потенціал» [4, с. 219]. Таку відмінність також можна вважати односторонньою, адже основним джерелом загроз виступає саме персонал, а їх ігнорування із наступною реалізацією за принципом зростаючої снігової лавини провокує зниження загалом економічної безпеки підприємства. Певне поєднання протилежних думок зробив В. Алькема, який визначає спрямування захисні заходи стосовно «...ризиків і загроз, які пов'язані з персоналом, його інтелектуальним потенціалом і трудовими відносинами загалом» [1, с. 9]. В цілому погоджуючись на об'єднувальний варіант, все таки дотримуємося позиції щодо персоналізації об'єктів й суб'єктів безпеки, тобто орієнтуючись на безпекову активність і щодо власників та претендентів на робочі місця, а також надаючи не меншу важливість й іншим, окрім захисних, заходам.

Поруч із захисним підходом розвиваються й інші, що виділяють та пропонують варіанти вирішення важливих питань в діяльності сучасних українських підприємств. Так, Н. Швець зосереджується на взаємовідносинах підприємства та найнятих працівників, доводячи важливість кадрової безпеки у забезпеченні «...беззбитковості трудових відносин, метою чого є досягнення максимальної стабільності функціонування фірми, а також створення основи і перспективи росту з метою виконання її основних завдань» [8, с. 26]. На нашу думку, беззбитковості важко досягнути в

умовах поточної ситуації на ринку праці, коли працівник є мобільним, зацікавленим не лише в матеріальній винагороді, але максимальному соціальному пакеті й можливості покращення свого індивідуального людського капіталу. Тому кадрова безпека, поруч із захистом, має бути передбачати створення умов для раціонального інвестування в людський капітал, зважаючи подальшу трансформацію ринку праці і не лише в Україні. Виділені аспекти перегукуються із основними моментами третього підходу, який сформований на основі публікацій ряду дослідників, зокрема І. Мігус. Науковці визначають цільове спрямування кадрової безпеки в забезпеченні підприємства необхідними за кількістю й професійним рівнем кадрами, а також «...формуванні ефективної системи управління персоналом та комунікативної політики» [3, с. 20]. Такий підхід характеризується фрагментарністю, оскільки розглядається одна, хоча і важлива, із чисельної групи проблем, що відтак не сприяє виконанню функціональних завдань в межах економічної безпеки підприємства. Відсутнє згадування про загрози й необхідність поступу, зокрема в розвитку цифрових навичок, тобто стратегічних перспектив в діяльності підприємств, що тісно пов'язано із його кадровою безпекою.

Важливо підкреслити, що окремі дослідники торкаються проблематики інтелектуалізації і в ракурсі забезпечення кадрової безпеки підприємства. Для

прикладу, Г. Ткачук, окрім констатації ієрархічної підпорядкованості в межах економічної безпеки підприємства, обґрунтовує, що така складова повинна передбачати «...збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом» [6, с. 90]. Поруч із лаконічністю розглянутого визначення, воно не містить необхідної конкретики, зокрема стосовно варіантів встановлених стратегічних цілей. Окрім того, інтелектуальний потенціал і ефективність управління можна вважати опосередкованими об'єктами кадрової безпеки. Автор фактично змішує поняття, чим ускладнює здійснення безпекової діяльності.

Серед інших підходів, які в більшості успадкували статичність у забезпеченні безпеки, виділяється й такий, що характеризується динамічністю, яка проявляється в ініціативності суб'єктів безпеки у зміні внутрішнього й зовнішнього середовища. Такої позиції дотримується Т. Воронько-Невіднича, у визначенні якої кадрова безпека розглядається дуально, тобто як стан і «...здатність своєчасно реагувати на загрози...захистити корпоративні інтереси...вдосконалювати кадровий потенціал, підтримувати систему управління людськими ресурсами, формувати безпечні умови та забезпечувати надійність персоналу» [2]. Імпонує, що в процитованому визначенні має місце поєднання прямої та спомагаючої активності суб'єктів безпеки, коли йдеться про підтримання системи

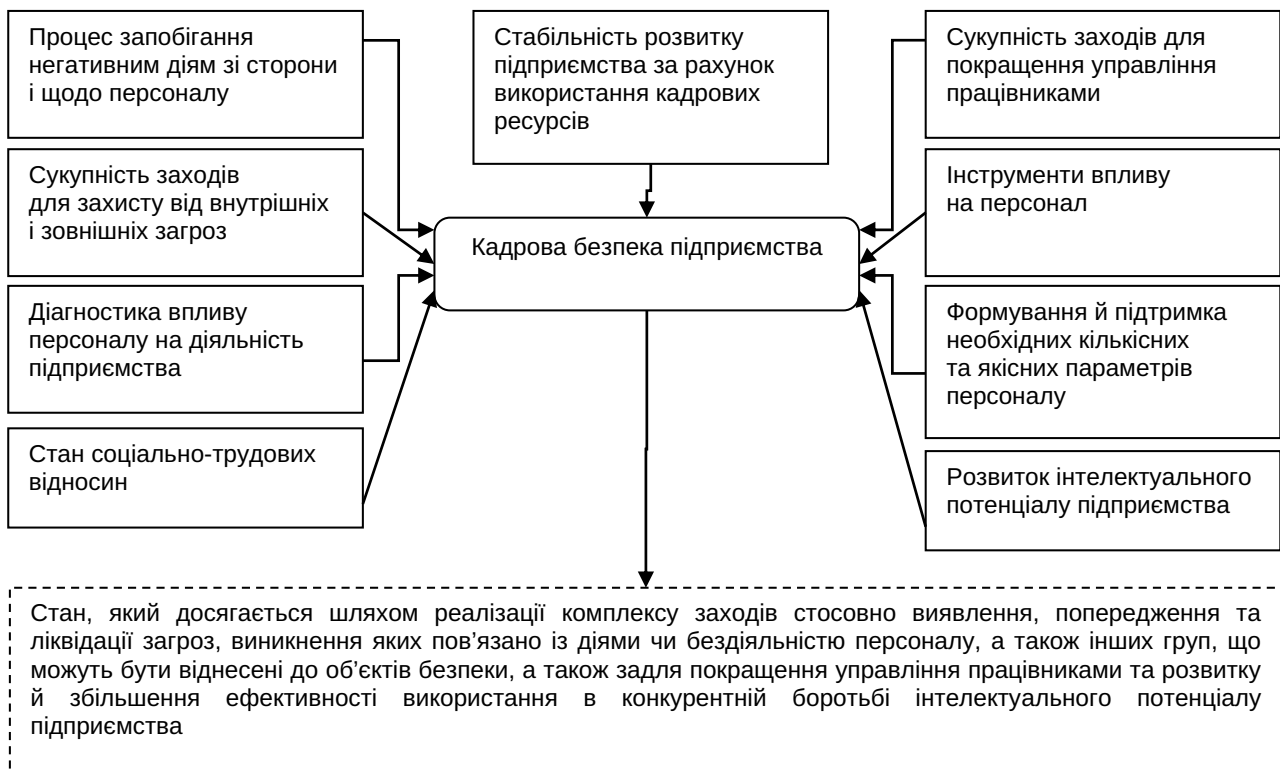

Рис. 1. Морфологічні аспекти трактування поняття «кадрова безпека підприємства»

Джерело: сформовано автором (авторську позицію виділено)

управління і створення безпечних умов для працівників підприємства. Прихильником динамічності в безпековій діяльності є також З. Равлінко, в трактуванні якої така активність повинна стосуватися, окрім загроз, також «...розвитку інтелектуального потенціалу підприємства» [5]. Загалом особливістю саме дієвого підходу є те, що дослідники чітко визначають цільове спрямування дій суб'єктів безпеки, а також, що важливо для нас, приділяють належну увагу питанням інтелектуалізації, вбачаючи в таких процесах можливість покращення позицій підприємства перш за все в конкурентній боротьбі з іноземними виробниками.

Нами послідовно розглянуті основні підходи у трактуванні поняття «кадрова безпека підприємства», коли інші відмінні уточненнями окремих параметрів, що відображено на рис. 1.

Висновки з проведеного дослідження.

Проблема забезпечення кадрової безпеки загострюється для кожного українського підприємства через послідовність у негативному впливі ряду факторів: зростання масштабів трудової міграції, COVID-19 та в подальшому військовій дії із значною кількістю біженців, внутрішньо переміщених осіб та мобілізацією. Вирішення цієї складної проблеми, яка прогнозовано і в подальшому буде визначати рівень економічної безпеки підприємства загалом, можливе на основі осучаснення теоретичного базису. Здійснений критичний аналіз існуючих підходів дав можливість запропонувати свій варіант, який, окрім інших моментів, акцентує увагу на високій активності щодо формування, створення умов й ефективного використання кадрових ресурсів. Сформоване визначення дозволяє в подальшому перейти до розроблення необхідних механізмів, технологій й моделей управління кадрової безпекою підприємства в динамічному й складнопрогнозовому середовищі функціонування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алькема В.Г. Ключові напрямки розвитку системи економічної безпеки автотранспортних підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. Вип. 38. С. 8–13.
2. Воронько-Невіднича Т., Демиденко Л., Здоров В. Особливості формування та забезпечення кадрової безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/596/571> (дата звернення: 23.04.2024)
3. Кадрова безпека суб'єктів господарської діяльності: менеджмент інсайдерами : монографія / за ред. Сідака В.С., Мігус І.П. Черкаси : ТОВ «МАКЛАУТ», 2012. 258 с.
4. Логінова Н.І. Місце кадрової безпеки в економічній безпеці підприємства. *Комунальне господарство міст*. 2009. № 87. С. 371–376.

5. Равлінко З. П. Інтелектуально-кадрова складова економічної безпеки торговельного підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 11. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/issue/view/36> (дата звернення: 23.04.2024)

6. Ткачук Г.О. Обліково-аналітичне забезпечення кадрової безпеки підприємства. *Економіка харчової промисловості*. 2017. № 3. С. 88–96.

7. Швець І.Б. Економічна безпека в управлінні персоналом. *Наукові праці ДонНТУ*. 2009. Вип. 36(1). С. 179–184.

8. Швець Н. Методи виявлення і збереження кадрової безпеки, або як перемогти зловживання персоналу. *Персонал*. 2006. № 5. С. 25–29.

REFERENCES:

1. Alkema V.H. (2011) Kliuchovi napriamky rozvytku systemy ekonomichnoi bezpeky avtotransportnykh pidpriemstv [Key areas of development of the system of economic security of motor vehicle enterprises]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Herald of the economy of transport and industry*, vol. 38, pp. 8–13.
2. Voronko-Nevidnycha T., Demydenko L., Zdorov V. (2021) Osoblyvosti formuvannia ta zabezpechennia kadrovoi bezpeky pidpriemstva. *Ekonomika ta suspilstvo* [Peculiarities of formation and provision of personnel security of the enterprise]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, no. 28. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/596/571> (accessed April 23, 2024)
3. Sidaka V.S., Mihus I.P. (ed.) (2012) Kadrova bezpeka subiektiv hospodarskoi diialnosti: menedzhment insaideramy [Personnel security of business entities: management by insiders]. Cherkasy: TOV «MAKLAUT». (in Ukrainian)
4. Lohinova N.I. (2009) Mistse kadrovoi bezpeky v ekonomichnii bezpetsi pidpriemstva [The place of personnel security in the economic security of the enterprise]. *Komunalne hospodarstvo mist – Communal management of cities*, no. 87, pp. 371–376.
5. Ravlinko Z.P. (2022) Intelektualno-kadrova skladdova ekonomichnoi bezpeky torhovelnoho pidpriemstva [The intellectual and personnel component of the economic security of a trade enterprise]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, no. 11. Available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/issue/view/36> (accessed April 23, 2024)
6. Tkachuk H.O. (2017) Oblikovo-analitychne zabezpechennia kadrovoi bezpeky pidpriemstva [Accounting and analytical support of personnel security of the enterprise]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti – Economics of the food industry*, no. 3, pp. 88–96.
7. Shvets I.B. (2009) Ekonomichna bezpeka v upravlinni personalom [Economic security in personnel management]. *Naukovi pratsi DonNTU – Scientific works of DonNTU*, vol. 36(1), pp. 179–184.
8. Shvets N. (2006) Metody vyivlennia i zberezhenia kadrovoi bezpeky, abo yak peremohty zlovzhyvania personal [Methods of identifying and maintaining personnel security, or how to defeat personnel abuse], no. 5, pp. 25–29.